Primers bisbats de les Canàries

Autor:
Data de publicació: 11-11-2016

Els primers bisbats de les Canàries
C.C

Els primers bisbes coneguts de les Canàries van ser:

* 1r - Fra Bernat Font, carmelita mallorquí (1351-1354)
* 2n - Fra Francesc, franciscà (1354-1369 ?, 1377)
* 3r - Fra Bonamat Tarí, franciscà menorquí (1369-1392)
* 4t - Fra Jaume Olzina, dominic mallorquí (1392-1411)

Tots hem sentit dir que les illes Canàries van ser incorporades a la cristiandat per Castella quan un aventurer francès anomenat Jean de Bethancourt les hi va oferir i, al llarg del segle XV, van anar sent conquerides i incorporades al Regne de Castella. Però quan aprofundim una mica en la història d'aquestes illes tot comença a grinyolar, com passa molt sovint quan s'analitza el procés de la construcció de l'imperi hispànic, suposadament construït a partir de Castella, i del qual les illes Canàries representen un graó fonamental.

Del primer bisbat de les Canàries, fundat el 1351 (o potser abans) només tenim notícies indirectes que, malgrat tot, ens permeten reconstruir una part de la seva història. Tota la documentació de què disposem, recopilada per l'historiadior canari Antonio Rumeu de Armas prové de diverses fonts i arxius com ara el de la catedral de Mallorca, de la catedral de Saragossa, Arxius Papals d'Avinyó, etc. És xocant que només es tingui constància pública d'aquest disbat des del 1637 "Només" dos-cents vuitanta-sis anys després, com a mínim, de la seva fundació.

Ens diu Rumeu de Armas al llibre 'El Obispado de Telde, Misioneros mallorquines y catalanes en el Atlántico' que "El profund misteri que ha envoltat fins avui el Bisbat de Telde no té explicació possible " i, més endavant, "El misteri es converteix en sorpresa davant del cúmul d'estranyes i diverses circumstàncies que han fet factible la pervivència del silenci". Ras i curt, dels dos-cents vuitanta-sis 'primers' anys d'existència d'aquest bisbat no en queda res. No hi ha cap document directe. Això és especialment greu en els primers cent cinquanta anys en què, fins i tot, la informació indirecta costa de trobar. Així doncs, algú ha treballat prou fins aconseguir fer desaparèixer de la història tot un bisbat sencer.

En Rumeu de Armas ens explica que les dades sobre el segle XIV i la presència de súbdits de la Corona d'Aragó a les Canàries "han hagut de ser recollidess per tradició escrita: relats primitius avui desapareguts, ja que els testimonis més remots daten de la segona meitat del segle XVI, és a dir [més de] dos segles després d'esdevenir-se tant memorables fets". Repasem els fets.

El rei Pere III, després de reintegrar Mallorca i el Rosselló a la corona catalanoaragonesa el 1349 en destronar seu cosí i cunyat Jaume III de Mallorca, va organitzar, amb la benedicció del papa Climent VI, una expedició per prendre possessió de l'arxipèlag. Sembla com si algú hagués tingut la intenció de fer desaparèixer, però, tota la documentació referent a aquesta expedició reial. Només se'n conserven tradicions orals.

Aquest Papa, el 7 de novembre de 1351, nomenava el carmelita mallorquí fra Bernat Font primer Bisbe de les Canàries o de la Fortuna, en els documents bisbat de Telde. I és clar que no va ser un nomenament honorífic o merament polític ni efímer, va ser un "bisbat missioner", i el bisbe era un bisbe efectiu, resident, amb plena potestat d'ordre i jurisdicció i que va tenir successors, com veurem. Aquest nou bisbat, segons butlla Inter caetera del papa Urbà V del 2 de juliol del 1369, estava "Romanae Ecclesiae immediate subiectius", és a dir, no depenia de cap altre bisbat ni arquebisbat, sinó que depenia directament de la cúria pontifícia, que vigilava que es realitzés la tasca encomanada.

Fra Bartomeu morí poc després del seu nomenament. Hi ha un nou silenci fins al 1369. És molt estrany que es deixés vacant aquest bisbat durant 8 anys. En aquell any Urbà V nomena el minorita mallorquí fra Bonamat Tarí bisbe de Telde, esmentat així, deixant de banda noms com “de la Fortuna” o “Canària” emprats fins aquell moment. No s’ha pogut trobar cap explicació a aquest ball de noms. Aquest és un fet que en Rumeu de Armas qualifica de “sorprenent” i cataloga aquestes incongruències documentals com a “errors”.

De fra Bonamat Tarí se sap que era franciscà i natural de Menorca. Després d’uns quants anys en diversos càrrecs a Mallorca i al Principat va ser designat familiar i conseller àulic del rei Pere III, el 30 de novembre de 1369. Tot indica que fra Bonamat tenia la protecció del bisbe de Tortosa, Jaume d’Aragó. I no sols això. Explica en Rumeu de Armas que els bisbats de “Barcelona i Tortosa van ser, a partir de 1362, els nuclis missionals més importants” a les Canàries, però no els únics. El 1370 s’organitza una missió “catalana” amb protectors seglars entre els quals destaquen els barcelonins Bertran de Marmand i Pere d’Estrada.

És també un misteri la vida de fra Bonamat des de que va ser nomenat bisbe, així com la seva mort. En efecte, no se sap si va residir a Canàries, si va viure a València i/o a Mallorca i/o en algun altre lloc. Tampoc se sap ni on ni quan va morir. Passa com amb el seu antecessor, el carmelita mallorquí fra Bernat, de qui algú sembla que s’hagi cuidat que no en sapiguem res més excepte que va morir el 1354, segons es desprèn de la lectura de les 'Primeres Jornades d’Estudis Catalano-Americans', publicades el juny de 1984 per Balbino Velasco Bayón: Se sap que el 1377 n’era bisbe el franciscà fra Francesc, de qui tampoc no en sabem res. Es coneix una carta de recomanació del rei Pere III al rapa Gregori XI perquè el dispensi de l’obligació de traslladar-se a les Canàries.

A través de B. Bonet Reverón a 'Las expediciones a las Canarias en el Siglo XIV' sabem que el 1394 consta com a bisbe el dominic Jaume Olzina, que era el prior del monestir de Sant Domènec de Palma, a Mallorca. El rei Pere III, en una carta adreçada al papa Urbà el 22 de febrer de 1386, suplica auxilis espirituals per a uns “pobres ermitans i altres gents” que es proposaven passar a les illes Canàries a predicar l’Evangeli. Continua el rei català: “A nosaltres ens és gratíssim, i desitjat, arribin a feliç terme els seus esforços, ja pel zel de la fe predita, quan per la costum que existeix en Nós i els nostres predecessors d’Aragó el prestar la nostra cooperació a aquestes empreses...”, o sigui, com diu després en Bonnet Reverón, el rei Pere seguia “la tradició dels seus antecessors”, no era el primer cop que des de la corona catalana es donava suport a operacions com aquesta.

Només se sap que fra Bonamat era mort el 31 de gener de 1392, quan el papa Climent VII nomena el seu successor “per obitum ipsius Bonamati episcopi”, o sia, per la mort de fra Bonamat, en la persona de l’esmentat dominic mallorquí, fra Jaume Olzina.

La documentació sobre el Bisbe Olzina és escassa i la seva figura està envoltada d’una nebulosa que no permet aclarir quina va ser la seva activitat pastoral, religiosa, política o de qualsevol altra mena en els anys que va ser bisbe de Telde. Totes les referències que tenim vénen de fonts indirectes. S’ha pogut saber, però, que el 1411, any en què es té la darrera notícia, encara tenia el càrrec de bisbe, “fratis Jacobo...,episcopo Teldensi”, puix que, a partir del moment en què fou assassinat el seu protector, l’arquebisbe de Saragossa García Fernández de Heredia, pels partidaris de Jaume d’Urgell, l’1 de juny de 1411, la persona de fra Jaume Olzina es perd, literalment s’esfuma.

Després, a principis del segle XV, apareixen un Jean de Béthencourt i un La Salle, francesos de Normandia que, en teoria, conquereixen les Canàries per al rei de Castella. La historiografia oficial obvia, però, que consta que el rei Alfons IV de Catalunya, el Magnànim, era qui gestionava les Canàries i era amb qui l’anomenat Jean de Béthencourt tancava els tractes i en gestionava l’economia, principal vehicle d’exercici del poder.

És conegut un altre fet destacable: el desenvolupament d’una butlla del papa Benet XIII, concedida a Avinyó l’1 de novembre del 1414 als anomenats Béthencourt i La Salle amb la finalitat de predicar la fe a les illes Canàries i aconseguir la seva total i definitiva cristianització. És el rei Alfons IV qui gestiona els diners recaptats per l’esmentada butlla i controla l’ús que l’anomenat Béthencourt en fa.

En Rumeu de Armas queda extraordinàriament estranyat per la total contradicció que suposa el presumpte abandonament de les Canàries per part de Catalunya i el pressumpte nou domini castellà amb el fet inqüestionable que aquesta butlla no va ser predicada en cap territori de la corona de Castella. Van quedar “particularment registrades” les butlles adreçades a la Corona d’Aragó i als comtats d’Armanyac i de Foix. Va circular també per Escòcia, Bretanya, Savoia, Nàpols i Navarra. A la Corona d’Aragó, l’èxit va ser particularment alt i els diners recaptats van ser molt útils a l’anomenat Jean de Béthencourt.

S’han fet molts esforços, com hem vist, per fer-nos desaparèixer de les Canàries. El bisbe Fernando Suárez de Figueroa, per exemple,va destruir, sense cap causa justificada, les escultures mallorquines que hi havia al bisbat, i les

va substituir per escultures de l'època, de clara manufactura castellana.

En l'esmentada obra de Rumeu de Armas s'expliquen moltes coses més sobre el domini català de les illes Canàries, així com de l'inversemblant, sobtat, sorprenent i inexplicable pas del control de l'arxipièlag a la corona de Castella a principis del segle XV. La conclusió de qui va conquerir les Canàries és, doncs, prou evident

---

El primer bisbat de les Illes Canàries va ser el Bisbat de Telde (conegut originalment com el Bisbat de les Illes de la Fortuna), erigit el 7 de novembre de 1351 pel papa Climent VI. Aquesta diòcesi va néixer com una missió pacífica d'evangelització impulsada per comerciants i missioners mallorquins i catalans abans de la conquesta militar castellana de l'arxipèlag. [1, 2, 3, 4]

Segons les investigacions d' Histocat i la documentació recollida per Antonio Rumeu de Armas, els primers bisbes d'aquest bisbat missioner de Telde van ser d'origen balear: [1]

Fra Bernat Font: Carmelita mallorquí, primer bisbe de l'arxipèlag (1351-1354).
Fra Francesc: Franciscà (1354-1369?, 1377).
Fra Bonamat Tarí: Franciscà menorquí (1369-1392).
Fra Jaume Olzina: Dominic mallorquí, darrer bisbe nominal (1392-1411). [1, 2]

Evolució i diòcesis posteriors

El final de Telde (1393): Els missioners que residien a Gran Canària van ser martiritzats pels nadius el 1393, com a represàlia per les incursions de pirates esclavistes mediterranis, provocant la fi pràctica d'aquesta seu. [1]
Bisbat de San Marcial del Rubicón (1404): Erigit a Lanzarote pel papa Benet XIII (el Papa Luna) arran de l'arribada dels conqueridors normands. L'any 1483, un cop conquerida l'illa de Gran Canària, la seu catedralícia es va traslladar a Las Palmas, donant lloc a l'actual Diòcesi de Canàrie